

Yogyakarta-principperne

Dansk version

Denne danske oversættelse af principperne er foretaget af Tina Thranesen og er **ikke** en officiel oversættelse.

Der tages forbehold for oversættelsens korrekthed. Ved brug som dokumentation henvises til den originale engelske version.

Princippernes hjemmeside:

http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm

Den originale engelske version kan hentes på denne adresse:

http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.pdf

Principperne er udviklet af en gruppe af menneskerettighedseksperter fra forskellige regioner og med forskellige baggrunde herunder dommere, akademikere, en tidligere FN højkommisær for menneskerettigheder, FN særlige procedurer, medlemmer af traktatfæstede organer, NGO'er og andre.

Principperne blev enstemmigt vedtaget under et internationalt seminar ved Gadjah Mada University i Yogyakarta, Indonesien den 6. – 9. november 2006 af 29 fremtrædende eksperter fra 25 lande med forskellig relevant baggrund og ekspertise vedrørende forhold om menneskerettighedslove, seksuel orientering og kønsidentitet. Den 26. marts 2007 blev principperne præsenteret i Geneve i forlængelse af FN's Menneskerettighedsrådsmøde.

Den 6. januar 2013.

Tina Thranesen.

[Den danske videnbank om kønsidentitet, transvestisme og transseksualisme](http://www.danskvidenbank.dk)

Yogyakarta-principperne

Principper om anvendelsen af international menneskerettighedslovgivning i forbindelse med seksuel orientering og kønsidentitet.

Den engelske version er den autoritative tekst. Officielle oversættelser er tilgængelige på arabisk, kinesisk, fransk, Russisk og spansk.

Marts 2007

Indholdsfortegnelse

Introduktion til Yogyakarta-principperne	2
Fordord.....	4
Princip 1. Retten til at nyde godt af de universelle menneskerettigheder	5
Princip 2. Retten til lighed og ikke-diskrimination	5
Princip 3. Retten til anerkendelse for loven.....	6
Princip 4. Retten til liv	6
Princip 5. Retten til personlig sikkerhed.....	7
Princip 6. Retten til privatlivets fred	7
Princip 7. Retten til frihed mod vilkårlig frihedsberøvelse	8
Princip 8. Retten til en retfærdig rettergang.....	8
Princip 9. Retten til behandling med menneskeheden under tilbageholdelsen.....	9

Princip 10.	Retten til frihed for tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf	9
Princip 11.	Retten til beskyttelse mod alle former for udnyttelse og menneskehandel	10
Princip 12.	Retten til arbejde	10
Princip 13.	Retten til social sikkerhed og andre sociale beskyttelsesforanstaltninger	10
Princip 14.	Retten til en tilstrækkelig levestandard.....	11
Princip 15.	Retten til en passende bolig	11
Princip 16.	Retten til uddannelse	11
Princip 17.	Retten til den højest opnåelige sundhedstilstand.....	12
Princip 18.	Retten til beskyttelse mod medicinsk misbrug.....	13
Princip 19.	Retten til menings- og ytringsfrihed.....	13
Princip 20.	Retten til fri fredelige forsamlinger og foreningsfrihed	14
Princip 21.	Retten til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed	14
Princip 22.	Retten til fri bevægelighed.....	16
Princip 23.	Retten til at søge asyl.....	16
Princip 24.	Retten til at stifte familie	16
Princip 25.	Retten til at deltage i det offentlige liv	17
Princip 26.	Retten til at deltage i kulturlivet.....	17
Princip 27.	Retten at fremme menneskerettighederne.....	18
Princip 28.	Retten til en effektiv retsmedler og erstatningsmuligheder.....	18
Princip 29.	Ansvarlighed	19
	Yderligere anbefalinger.....	19
	Bilag.....	20
	Noter – kun note nr. 1 og 2 hører til de originale principper	22

Introduktion til Yogyakarta-principperne

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed med samme rettigheder. Alle menneskerettigheder er universelle, indbyrdes afhængige, udelelige og indbyrdes forbundne. Seksuel orientering [1] og kønsidentitet [2] er integreret i enhver persons værdighed og menneskelighed og må ikke være årsag til diskrimination eller overgreb.

Mange landvindinger er opnået i retning af at sikre, at folk af alle seksuelle orienteringer og kønsidentiteter kan leve med lige værdighed og respekt, som alle personer har ret. Mange stater har nu love og forfatninger, der sikrer retten til lighed og ikke-diskrimination uden forskel på grund af køn, seksuel orientering eller kønsidentitet.

Ikke desto mindre, så er der grund til alvorlig bekymring og en styrket og koordineret indsats mod menneskerettighedskrænkelser rettet mod personer på grund af deres reelle eller oplevede seksuelle orientering eller kønsidentitet.

Krænkelserne omfatter udenretslige drab, tortur og mishandling, seksuelle overgreb og voldtægt, krænkelse af privatlivets fred, vilkårlig tilbageholdelse, nægtelse af beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder, og grov forskelsbehandling i forhold til at få det fulde udbytte af andre menneskerettigheder. Disse krænkelser forstærkes ofte af oplevelsen af andre former for vold, had, diskrimination og udstødelse, såsom dem baseret på race, alder, religion, handicap, eller økonomisk, social eller anden status.

Mange stater og samfund forsøger ved hjælp af skikke, love og vold at tvinge enkeltpersoner til bestemte normer for køn og seksuel orientering og at kontrollere, hvordan de oplever personlige relationer og identificerer sig selv.

Politiets holdning til seksualitet er stadig en betydelig årsag til den fortsatte kønsbaserede vold og kønsdiskrimination.

Det internationale system har gjort store fremskridt i retning af ligestilling mellem kønnene og beskyttelse mod vold i samfundet og i familien. Desuden har de vigtigste menneskerettighedsinstrumenter i FN bekræftet staternes forpligtelse til at sikre en effektiv beskyttelse af alle personer mod forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet. Imidlertid har den internationale reaktion på menneskerettighedskrænkelser på grund af seksuel orientering og kønsidentitet været spredte og usammenhængende.

For at afhjælpe disse mangler er det nødvendigt med en sammenhængende forståelse af det samlede system af international menneskerettighedslovgivning og dets anvendelse i relation til seksuel orientering og kønsidentitet.

Det er afgørende at samle og tydeliggøre statslige forpligtelser i henhold til eksisterende international menneskerettighedslovgivning med henblik på at fremme og beskytte alle menneskerettigheder for alle personer på grundlag af lighed og uden forskelsbehandling.

The International Commission of Jurists [3] og the International Service for Human Rights [4], har på vegne af en koalition af menneskerettighedsorganisationer gennemført et projekt med udvikling af et sæt internationale retsprincipper om anvendelse af folkeretten ved krænkelser af menneskerettighederne på grund af seksuel orientering og kønsidentitet for at skabe større klarhed og sammenhæng i staternes menneskeretlige forpligtelser.

En gruppe af menneskerettighedsekspertes har udarbejdet, udviklet, drøftet og præciseret disse principper. Efter et ekspertmøde afholdt på Gadjah Mada University i Yogyakarta, Indonesien den 6. – 9. november 2006 har 29 fremtrædende eksperter fra 25 lande med forskellig relevant baggrund og ekspertise vedrørende forhold om menneskerettighedslove enstemmigt vedtaget **Yogyakarta-principperne om anvendelse af international menneskerettighedslove i forbindelse med seksuel orientering og kønsidentitet**.

Ordføreren ved mødet, professor Michael O'Flaherty har leveret store bidrag til udarbejdelse og revision af Yogyakarta-principperne. Hans engagement og utrættelige indsats har været afgørende for et vellykket resultat af processen.

Yogyakarta-principperne anviser en bred vifte af menneskerettighedsstandarder og deres anvendelse ved spørgsmål om seksuel orientering og kønsidentitet. Principperne bekræfter den primære forpligtelse til at gennemføre menneskerettighederne. Hvert princip ledsages af detaljerede henstillinger til stater. Eksperteserne understreger også, at alle aktører har et ansvar for at fremme og beskytte menneskerettighederne. Yderligere anbefalinger er stilet til andre aktører, herunder FN's menneskerettighedssystem, nationale menneskerettighedsinstitutioner, medierne, ikke-statslige organisationer og bidragydere.

Eksperteserne er enige om, at Yogyakarta-principperne afspejler den eksisterende tilstand af international lovgivning i relation til menneskerettigheder i forbindelse med spørgsmål om seksuel orientering og kønsidentitet. De erkender også, at staterne kan blive pålagt yderligere forpligtelser i takt med udviklingen af menneskerettighedslovgivningen.

Yogyakarta-principperne bekræfter bindende internationale juridiske standarder, som alle stater skal overholde. De lover en anderledes fremtid, hvor alle mennesker er født frie og lige i værdighed med ret til at få opfyldt denne værdifulde fødselsret.

Sonia Onufer Correa
Medforperson

Vitit Muntarbhorn
Medforperson

Vi, det internationale panel af eksperter i international menneskerettighedslovgivning og i seksuel orientering og kønsidentitet

FORORD

MINDER OM, at alle mennesker er født frie og lige i værdighed med samme rettigheder, og at enhver er berettiget til at få det fulde udbytte af menneskerettighederne uden forskelsbehandling af nogen art, så som, race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden status.

ER FORUROLIGET OVER, at vold, chikane, diskrimination, udstødelse, stigmatisering og fordomme er rettet mod personer i alle regioner i verden på grund af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, at disse overgreb forstærkes af forskelsbehandling på grund, herunder køn, race, alder, religion, handicap, sundhed og økonomisk status, og at en sådan vold, chikane, diskrimination, udstødelse, stigmatisering og fordomme underminere integriteten og værdigheden hos dem, der udsættes for disse overgreb, kan svække deres følelse af selvværd og af at tilhøre deres samfund, og føre til, at mange skjuler eller undertrykker deres identitet og lever i frygt og usynlighed.

ER KLAR OVER at historisk set, har mennesker oplevet sådanne menneskerettighedskrænkelser, fordi de er eller formodes at være lesbiske, bøsser eller biseksuelle, på grund af deres samtykkende seksuelle samliv med personer af samme køn, eller fordi de er eller formodes at være transkønnede eller interkønnede eller tilhører sociale grupper, der i bestemte samfund identificeres ved deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.

FORSTÅR, at seksuel orientering henviser til den enkelte persons evne til dyb, følelsesmæssig og seksuel tiltrækning til og intime og seksuelle relationer til personer af et andet eller samme køn eller til mere end ét køn.

FORSTÅR, at "kønsidentitet henviser til den enkelte persons individuelle og dybtføjte indre forståelse af sit køn - som måske, måske ikke stemmer overens med det ved fødslen tildelte køn - herunder af den personlige opfattelse af kroppen (som eventuelt - hvis det er frivilligt - kan involvere ændringer af kroppens udseende eller funktion ad medicinsk, kirurgisk eller anden vej) og af andre måder, kønnet kommer til udtryk på, herunder påklædning, tale og manerer.

OBSERVERER, at international menneskerettighedslovgivning bekræfter, at alle personer uanset seksuel orientering eller kønsidentitet har ret til at få det fulde udbytte af alle menneskerettigheder, at anvendelsen af de eksisterende menneskerettigheder bør tage hensyn til de særlige situationer og oplevelser af menneskers forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, og at barnets tarv skal komme i første række i alle foranstaltninger vedrørende børn, og at et barn, der er i stand til at danne personlige synspunkter har ret til frit at udtrykke disse, idet sådanne synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med barnets alder og modenhed.

KONSTATERER, at den internationale menneskerettighedslovgivning pålægger et absolut forbud mod forskelsbehandling med hensyn til at få det fulde udbytte af alle civile, kulturelle, økonomiske, politiske og sociale menneskerettigheder, at respekten for seksuelle rettigheder, seksuel orientering og kønsidentitet er en integreret del af realiseringen af ligestilling mellem mænd og kvinder, og at staterne skal træffe foranstaltninger til at forsøge at fjerne fordomme og sædvaner baseret på idéen om det ene køns underlegenhed eller overlegenhed eller om stereotypiske roller for mænd og kvinder, og bemærker endvidere, at det internationale samfund har anerkendt personers ret til uden tvang, diskrimination og vold frit og ansvarligt at træffe beslutninger vedrørende deres seksualitet herunder seksuel og reproduktiv sundhed.

ANERKENDER, at der er en betydelig værdi ved systematisk at formulere international menneskerettighedslovgivning, som er relevante for personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteters liv og oplevelser.

ERKENDER, at denne formuleringen afhænger af den aktuelle status for den internationale menneskerettighedslovgivning og kræver en regelmæssig revision for at tage hensyn til udviklingen i lovgivningen og dens anvendelse over tid og i forskellige regioner og lande i forhold til personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteters liv og oplevelser.

HAR EFTER EKSPERTERNES MØDE I YOGYAKARTA, INDONESIAEN FRA DEN 6. TIL 9. NOVEMBER 2006 VEDTAGET DISSE PRINCIPPER:

Princip 1. Retten til at nyde godt af de universelle menneskerettigheder

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed med lige rettigheder. Mennesker af alle seksuelle orienteringer og kønsidentiteter er berettiget til at få det fulde udbytte af alle menneskerettigheder.

Staterne skal:

- A.** Inkludere principperne i alle de universelle, indbyrdes forbundne, indbyrdes afhængige og udelelige menneskerettigheder i deres nationale forfatninger eller anden relevant lovgivning og sikre den praktiske gennemførelse af det universelle udbytte af alle menneskerettigheder.
- B.** Ændre enhver lovgivning, herunder straffeloven, for at sikre dens overensstemmelse med det universelle udbytte af alle menneskerettigheder.
- C.** Gennemføre programmer for undervisning og folkeoplysning for at fremme og styrke alle personers fulde udbytte af alle menneskerettigheder for, uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.
- D.** Integrere en pluralistisk tilgang i statens politik og beslutningstagning, der anerkender og bekræfter forbundenheden og udeleligheden af alle aspekter af den menneskelige identitet, herunder seksuel orientering og kønsidentitet.

Princip 2. Retten til lighed og ikke-diskrimination

Alle har ret til det fulde udbytte af alle menneskerettigheder uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet. Alle har ret til lighed for loven og lige beskyttelse af loven uden en sådan forskelsbehandling uanset om et andet menneskes ret påvirkes derved. Lovgivningen skal forbyde enhver sådan forskelsbehandling og garantere alle en lige og effektiv beskyttelse mod enhver forskelsbehandling.

Forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet inkluderer enhver forskel, udelukkelse, begrænsning eller fortrinsstilling på grundlag af seksuel orientering eller kønsidentitet, som har til formål eller virker til at ophæve eller svække lighed for loven eller lige beskyttelse af loven, eller anerkendelse, udbytte eller virke lige vilkår i forhold til alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder.

Forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet kan være og bliver ofte forstærket af forskelsbehandling af andre grunde, herunder på grund af køn, race, alder, religion, handicap, sundhed og økonomisk status.

Staterne skal:

- A.** Inkludere principperne om lighed og ikke-diskrimination på grund af seksuel orientering og kønsidentitet i deres nationale forfatninger eller anden relevant lovgivning, hvis det endnu ikke er sket, bl.a. ved hjælp af ændringsforslag og fortolkning, og sikre en effektiv gennemførelse af disse principper.
- B.** Ophæve strafferetlige og andre lovbestemmelser, der forbyder, eller har den virkning, at ansatte forbydes samtykkende seksuel aktivitet blandt personer af samme køn, der er over den seksuelle lavalder, og sikre samme seksuelle lavalder for seksuel aktivitet mellem personer af samme køn og af forskelligt køn.
- C.** Vedtager relevante lovgivningsmæssige og andre foranstaltninger for at forbyde og afskaffe diskrimination i den offentlige og private sfære på grundlag af seksuel orientering og kønsidentitet.

- D. Træffe passende foranstaltninger for at sikre tilstrækkelig fremmelse af personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, som måtte være nødvendige for at sikre sådanne grupper eller enkeltpersoner lige udbytte eller udøvelse af menneskerettigheder. Sådanne foranstaltninger må ikke anses for at være diskriminerende.
- E. I alle deres svar på diskrimination på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, skal der tages hensyn til den måde, hvorpå en sådan diskrimination kan krydses med andre former for diskrimination.
- F. Træffe alle passende forholdsregler, herunder programmer for uddannelse, med henblik på at afskaffe skadelige eller diskriminerende holdninger eller adfærd, som er relateret til idéen om underlegenhed eller overlegenhed af enhver seksuel orientering eller kønsidentitet eller kønsudtryk.

Princip 3. Retten til anerkendelse for loven

Enhver har ret til overalt at blive anerkendt som en person for loven. Personer med forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter skal nyde rets- og handleevne [5] i alle aspekter af livet. Enhver persons selvdefinerede seksuelle orientering og kønsidentitet er en integreret del af deres personlighed og et af de mest grundlæggende aspekter af selvbestemmelse, værdighed og frihed. Ingen skal tvinges til at gennemgå medicinske behandling, herunder kønsskifteoperation, sterilisering eller hormonbehandling, som et krav for juridisk anerkendelse af deres kønsidentitet. Ingen status, såsom ægteskab eller forældreskab, kan påberåbes for at forhindre den juridiske anerkendelse af en persons kønsidentitet. Ingen må underkastes pres for at skjule, undertrykke eller benægte deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Sikre, at alle personer indrømmes retsevne [6] i civile sager uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, og mulighed for at gøre brug af denne evne, herunder lige ret til at indgå kontrakter og til at administrere, eje, erhverve (herunder gennem arv), administrere, nyde og råde over ejendom.
- B. Træffe alle fornødne lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger til fuldt ud at respektere og juridisk anerkende hver enkelt persons selvdefinerede kønsidentitet.
- C. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at der findes fremgangsmåder, hvorved alle statsligt udstedte identitetspapirer, som angiver en persons køn – herunder fødselsattester, pas, valgkort og andre dokumenter – afspejler personens dybfølte, selvdefinerede kønsidentitet.
- D. Sikre, at sådanne procedurer er effektive, retfærdige og ikke-diskriminerende, og respekterer den pågældende persons værdighed og privatliv.
- E. Sikre, at ændringer i identitetsdokumenter anerkendes i alle sammenhænge, hvor identifikation eller opdeling af personer efter køn er påkrævet ved lov eller politik.
- F. Iværksætte målrettede programmer for at yde social støtte til alle personer, der gennemgår kønsskifte.

Princip 4. Retten til liv

Enhver har ret til livet. Ingen må vilkårligt berøves livet, ej heller med henvisning til hensynet til seksuel orientering eller kønsidentitet. Dødsstraffen må ikke idømmes nogen person på grundlag af samtykket seksuel aktivitet blandt personer, der er over den seksuelle lavalder, eller på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Ophæve alle former for kriminalisering, der har til formål eller til følge at forbyde samtykket seksuel aktivitet blandt personer af samme køn, der er over den seksuelle lavalder, og indtil sådanne bestemmelser ophæves, aldrig anvende dødsstraf mod nogen person dømt efter dem.

- B.** Ophæve dødsdomme og løslade dem, der afventer henrettelse for forbrydelser i forbindelse med samtykket seksuel aktivitet blandt personer, der er over den seksuelle lavalder.
- C.** Standse alle statsstøttede eller statsligt tolererede angreb på mennesker på grund af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, og sikre, at alle sådanne angreb, uanset om de forøves af embedsmænd, enkeltpersoner eller grupper, bliver grundigt undersøgt, og at de ansvarlige, når relevant bevismateriale er fundet, retsforfølges og straffes behørigt.

Princip 5. Retten til personlig sikkerhed

Alle, uanset seksuel orientering eller kønsidentitet, har ret til personlig sikkerhed og til statens beskyttelse mod vold eller legemsbeskadigelse, uanset om den forøves af embedsmænd, enkeltpersoner eller grupper.

Staterne skal:

- A.** Iværksætte alle nødvendige politiindsatser og andre foranstaltninger til forebyggelse og beskyttelse mod alle former for vold og chikane relateret til seksuel orientering og kønsidentitet.
- B.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige foranstaltninger til at indføre passende strafferetlige sanktioner for vold, trusler om vold, opfordring til vold og relateret chikane baseret på seksuel orientering eller kønsidentitet mod en person eller gruppe af personer i alle livets forhold, herunder familie.
- C.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at offerets seksuelle orientering eller kønsidentitet må fremføres som begrundelse for, undskyldning eller formildnende omstændighed for sådan vold.
- D.** Sikre, at sådanne voldshandlinger bliver kraftigt efterforsket, og at de ansvarlige retsforfølges og straffes behørigt, når eventuelt bevismateriale er fundet, og at ofrene sikres passende retsmidler og klagemuligheder, herunder kompensation.
- E.** Iværksætte oplysningskampagner rettet mod den brede offentlighed samt aktuelle og potentielle voldsmænd for at bekæmpe de fordomme, der ligger til grund for vold i relation til seksuel orientering og kønsidentitet.

Princip 6. Retten til privatlivets fred

Alle, uanset seksuel orientering eller kønsidentitet, har ret til at nyde privatlivets fred uden vilkårlig eller ulovlig indblanding, herunder også hensynet til deres familie, hjem eller korrespondance samt til beskyttelse mod ulovlig angreb på deres ære og omdømme. Retten til privatlivets fred omfatter sædvanligvis også valget om at videregive eller ikke at videregive oplysninger om ens seksuelle orientering eller kønsidentitet, samt beslutninger og valg både hvad angår ens egen krop og samtykket seksuelle og andre relationer med andre.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre enhver person retten til at nyde den private sfære, intime beslutninger og menneskelige relationer, herunder samtykket seksuel aktivitet blandt personer, der er over seksuelle lavalder, uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet og uden vilkårlig indblanding.
- B.** Ophæve alle love, som kriminaliserer samtykket seksuel aktivitet blandt personer af samme køn, der er over den seksuelle lavalder, og sikre samme seksuelle lavalder for seksuel aktivitet mellem personer af samme køn og af forskelligt køn.
- C.** Sikre, at straffelov og andre retsfor skrifter i ikke anvendes de facto til at kriminalisere samtykket seksuel aktivitet blandt personer af samme køn, der er over den seksuelle lavalder.
- D.** Ophæve enhver lov, der forbyder eller kriminaliserer personers kønsudtryk, herunder deres påklædning, tale eller manerer, eller som nægter at personer mulighed for at ændre deres krop som et middel til at udtrykke deres kønsidentitet.

- E. Løslade alle, der er varetægtsfængslede eller fængslet på grundlag af en straffedom, hvis deres fængslingen er relateret til samtykket⁶ seksuel aktivitet blandt personer, der er over den seksuelle lavalder, eller er relateret til kønsidentitet.
- F. Sikre retten for alle personer til frit at vælge, hvornår, til hvem og hvordan disse vil videregive oplysninger vedrørende deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, og beskytte alle personer mod vilkårlig eller uønsket afsløring eller trussel om offentliggørelse af sådanne oplysninger af andre.

Princip 7. Retten til frihed mod vilkårlig frihedsberøvelse

Ingen må underkastes vilkårlig anholdelse eller tilbageholdelse. Anholdelse eller anden frihedsberøvelse på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, hvad enten det er i henhold til en retskendelse eller anden måde, er vilkårlig. Alle frihedsberøvede personer har på grundlag af lighed, uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, ret til at blive gjort bekendt med grunden til frihedsberøvelsen og arten af eventuel sigtelse, og skal ufortøvet stilles for en dommer for at afgøre lovligheden af frihedsberøvelsen, uanset om de tiltales for en lovovertrædelse eller ej.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at seksuel orientering eller kønsidentitet under ingen omstændigheder kan danne grundlag for anholdelse eller fængsling, herunder afskaffelse af vagt formulerede strafferetlige bestemmelser, der indbyder til diskriminerende anvendelse eller på anden måde giver mulighed for fængsling baseret på fordomme.
- B. Træffe alle fornødne lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at alle anholdte personer, uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, har ret til på grundlag af lighed, at blive underrettet om grundene til anholdelsen og arten af enhver sigtelse mod dem, og uanset om de sigtes eller ej, ufortøvet at blive stillet for en dommer for at afgøre lovligheden af anholdelsen.
- C. Gennemføre programmer for uddannelse og bevidstgørende undervisning af politi og andet retshåndhævende personale om vilkårlig anholdelse og tilbageholdelse baseret på en persons seksuelle orientering eller kønsidentitet.
- D. Vedligeholde præcise og ajourførte fortegnelser over alle anholdelser og fængslinger med angivelse af dato, sted og årsagen til tilbageholdelsen, og sikre et uafhængigt tilsyn med alle afsoningssteder af personer, der har tilstrækkeligt mandat og er udrustet til at identificere anholdelser og fængslinger, der kan være motiveret af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 8. Retten til en retfærdig rettergang

Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang ved en kompetent, uafhængig og upartisk domstol oprettet ved lov, og fastsættelsen af deres rettigheder og forpligtelser i en samling af love, og at enhver kriminel sigtelse mod dem sker uden fordomme eller diskrimination på grundlag af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at forbyde og eliminere skadelig behandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet i alle faser af den retslige proces, civile sager og straffesager og alle andre retlige og administrative procedurer, som fastsætter rettigheder og forpligtelser, for at sikre, at ingen parter, vidner, advokater eller beslutningstageres troværdighed eller karakter er forudindtaget på grund af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.
- B. Træffe alle nødvendige og rimelige foranstaltninger til at beskytte personer mod retsforfølgning eller civile retssager, der er motiveret helt eller delvist af fordomme vedrørende seksuel orientering eller kønsidentitet.
- C. Gennemføre programmer for uddannelse og bevidstgørende undervisning af dommere, retspersonale, anklagere, advokater og andre vedrørende internationale

menneskerettighedsstandarder og principper om lighed og ikke-forskelsbehandling, herunder i relation til seksuel orientering og kønsidentitet.

Princip 9. Retten til human behandling under tilbageholdelse

Enhver, der er berøvet friheden, skal behandles menneskeligt og med respekt for menneskets naturlige værdighed. Seksuel orientering og kønsidentitet er en integreret del af enhver persons værdighed.

Staterne skal:

- A.** Sikre, at tilbageholdte personer ikke marginaliseres yderligere på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet eller udsættes for risiko for vold, mishandling eller fysisk, psykisk eller seksuelt misbrug.
- B.** Sørge for tilstrækkelig adgang til lægehjælp og rådgivning hensigtsmæssigt at behovene hos dem i forvaring, anerkender nogen særlige behov hos personer på grundlag af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, herunder med hensyn til reproduktiv sundhed, adgang til hiv/aids-oplysning og terapi og adgang til hormonel eller anden behandling samt kønsskiftebehandlinger, hvor ønskede.
- C.** Sikre, at alle indsatte så vidt muligt deltager i beslutninger om stedet for anbringelsen passer til deres seksuelle orientering og kønsidentitet.
- D.** Sørge for, at beskyttelsesforanstaltninger for alle indsatte, der er sårbare over for vold eller misbrug på grund af deres seksuelle orientering, kønsidentitet eller kønsudtryk, er på plads, og, så vidt det er praktisk muligt, sikre, at disse beskyttelsesforanstaltninger ikke indebærer større indskrænkning af deres rettigheder, end for de øvrige indsatte i fængsler.
- E.** Sikre, at ægteskabelige besøg, hvor det er tilladt, tildeles på lige fod til alle fængslede og tilbageholdte, uanset kønnet på deres partner.
- F.** Sørg for uafhængig overvågning af fængsler fra staten såvel som ikke-statslige organisationer, herunder organisationer, der arbejder på områderne seksuel orientering og kønsidentitet.
- G.** Gennemføre programmer for uddannelse og bevidstgørelse af fængselspersonale og alle andre embedsmænd i den offentlige og private sektor, som er beskæftiget i fængsler, angående internationale menneskerettighedsstandarder og principperne om lighed og ikke-forskelsbehandling, herunder i relation til seksuel orientering og kønsidentitet.

Princip 10. Retten til frihed for tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf

Enhver har ret til at være fri for tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, herunder af grunde relateret til seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger til forebyggelse og beskyttelse mod tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, som begået af grunde relateret til offerets seksuelle orientering eller kønsidentitet, og tilskynde til sådanne retsakter.
- B.** Træffe alle rimelige foranstaltninger for at identificere ofre for tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, der blev begået af grunde relateret til seksuel orientering eller kønsidentitet, og tilbyde passende retsmidler herunder klagemuligheder og erstatning, og, hvor det er relevant, medicinsk og psykologisk støtte.
- C.** Gennemføre programmer for uddannelse og bevidstgørelse af politi, fængselspersonale og alle andre embedsmænd i den offentlige og private sektor, som er i stand til at begå eller for at forhindre sådanne handlinger.

Princip 11. Retten til beskyttelse mod alle former for udnyttelse og menneskehandel

Enhver har ret til beskyttelse mod menneskehandel og alle former for udnyttelse, herunder men ikke begrænset til seksuel udnyttelse på grund af faktisk eller opfattet seksuel orientering eller kønsidentitet. Foranstaltninger til at forhindre menneskehandel skal omfatte de faktorer, der øger sårbarheden, herunder forskellige former for ulighed og diskrimination på grund af faktisk eller opfattet seksuel orientering eller kønsidentitet, eller måden disse eller andre identiteter udtrykkes på. Disse foranstaltninger må ikke være i strid med menneskerettighederne for personer i risiko for at blive ofre for menneskehandel.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger af forebyggende og beskyttende karakter vedrørende handel med og alle former for udnyttelse af mennesker herunder, men ikke begrænset til seksuel udnyttelse på grund af faktisk eller opfattet seksuel orientering eller køn identitet.
- B.** Sikre, at sådan lovgivning eller foranstaltning ikke kriminaliserer den stigmatiserende adfærd eller på anden måde forværrer situationen for dem, som er sårbare over for sådan praksis.
- C.** Indføre retsprincipper, uddannelsesmæssige og sociale foranstaltninger, tjenester og programmer som kan modvirke faktorer, der øger sårbarheden over for menneskehandel og alle former for udnyttelse herunder, men ikke begrænset til seksuel udnyttelse på grund af faktisk eller opfattet seksuelle orientering eller kønsidentitet, inklusiv faktorer som social udstødelse, diskrimination, afvisning af familier eller kulturelle fællesskaber, mangel på økonomisk uafhængighed, hjemløshed, diskriminerende sociale holdninger, der fører til lavt selvværd og manglende beskyttelse mod forskelsbehandling i adgangen til bolig, beskæftigelse og sociale ydelser.

Princip 12. Retten til arbejde

Enhver har ret til et anstændigt og produktivt arbejde, til retfærdige og gunstige arbejdsvilkår og til beskyttelse mod arbejdsløshed uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at fjerne og forbyde diskrimination på grund af seksuel orientering og kønsidentitet i offentlig og privat beskæftigelse herunder i forbindelse med erhvervsuddannelse, ansættelse, forfremmelse, afskedigelse, ansættelsesvilkår og aflønning.
- B.** Fjerne enhver forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet for at sikre lige beskæftigelse og advancementsmuligheder på alle områder i det offentlige, herunder tjeneste i politiet og militæret, og sørge for passende programmer for uddannelse og bevidstgørelse til at imødegå diskriminerende holdninger.

Princip 13. Retten til social sikkerhed og andre sociale beskyttelsesforanstaltninger

Enhver har ret til social tryghed og andre sociale beskyttelsesforanstaltninger uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre lige adgang uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, til social sikring og andre sociale beskyttelsesforanstaltninger, herunder pensionsydelser, forældreorlov, arbejdsløshedsunderstøttelse, sygesikring eller pleje eller ydelser (herunder kropsændringer relaterende til kønsidentitet), anden social forsikring, familieydelser, begravelseshjælp, pensioner og hjælp og støtte i forbindelse med tab af ægtefælle eller partner som følge af sygdom eller død.

- B. Sikre, at børn ikke udsættes for nogen form for forskelsbehandling inden for det sociale sikringssystem eller i levering af sociale ydelser eller sundhedsydelser på grund af deres eller et medlem af deres families seksuelle orientering eller kønsidentitet,
- C. Tage alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre adgang til strategier og programmer vedrørende reduktion af fattigdom uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 14. Retten til en tilstrækkelig levestandard

Enhver har ret til en tilstrækkelig levestandard, herunder tilstrækkelig mad, rent drikkevand, hygiejne og tøj og til løbende forbedring af deres levevilkår uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre lige adgang til tilstrækkelig mad, rent drikkevand, hygiejne og tøj uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 15. Retten til en passende bolig

Enhver har ret til en passende bolig, herunder beskyttelse mod udsættelse uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre garanti mod opsigelse og adgang til overkommelig, beboelig, tilgængelig, kulturelt passende og sikker bolig, herunder herberger og andre indkvarteringsmuligheder i nødsituationer uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering, kønsidentitet eller ægteskabelig eller familiemæssig status.
- B. Træffe alle fornødne lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at forbyde udsættelser, der ikke er i overensstemmelse med deres internationale menneskerettighedsforpligtelser og sikre, at der findes tilstrækkelige og effektive juridiske eller andre passende retsmidler tilgængelige for enhver person, der anmelder sig udsat for ulovlig udsættelse eller er i fare for at blive det, herunder ret til genhusning, som omfatter ret til andet jordareal af bedre eller samme kvalitet og passende bolig, uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering, kønsidentitet eller ægteskabelig eller familiemæssig stilling.
- C. Sikre lige rettigheder til at eje og arve jord og bolig uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- D. Etablere sociale programmer herunder støtteprogrammer til at tage sig af forhold, der vedrører seksuel orientering og kønsidentitet, som øger risikoen for hjemløshed, især for børn og unge, herunder social udstødelse, vold i hjemmet og andre former for vold, diskrimination, manglende økonomisk uafhængighed, og afvisning af familier eller kulturelle fællesskaber, samt at fremme ordninger til støtte og sikkerhed i nabolaget.
- E. Tilbyde uddannelse- og bevidstgørelsesprogrammer til at sikre, at alle relevante organer er særlig opmærksomme på behovene hos dem, der risikere at miste deres hjem eller social forringelse som følge af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 16. Retten til uddannelse

Enhver har ret til uddannelse uden forskelsbehandling på grundlag af og med hensyntagen til deres seksuelle orientering og kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre lige adgang til uddannelse og ligebehandling af studerende, medarbejdere og lærere inden for uddannelsessystemet, uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

- B.** Sikre, at undervisningen er tilpasset udviklingen af de enkelte studerendes personlighed, evner og psykiske og fysiske formåen for udnyttelse af deres fulde potentiale, og imødekommer behovene hos de studerende af alle seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.
- C.** Sikre, at undervisningen følger udviklingen med respekt for menneskerettighederne og det enkelte barns forældre og familiemedlemmer, kulturel identitet, sprog og værdier i en ånd af forståelse, fred, tolerance og lighed under hensyntagen til og respekt for forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.
- D.** Sikre, at undervisningsmetoder, læseplaner og ressourcer tjener til at øge forståelsen for og respekt for bl.a. diverse seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, herunder de særlige behov hos elever, deres forældre og familiemedlemmer i forbindelse med disse grunde.
- E.** Sikre, at love og politikker giver tilstrækkelig beskyttelse til studerende, administrative medarbejdere og lærere med forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter mod alle former for social udstødelse og vold inden for skolens miljø, herunder mobning og chikane.
- F.** Sikre, at studerende, der udsættes for en sådan udstødelse eller vold, ikke marginaliseres eller isoleres i bestræbelse på beskyttelse, og at deres interesser bliver identificeret og respekteret med en demokratisk tilgang.
- G.** Tage alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger til at sikre, at disciplinen i uddannelsesinstitutioner administreres i overensstemmelse med menneskelig værdighed uden diskrimination eller straf på grundlag af en elevs seksuelle orientering eller kønsidentitet eller måde at udtrykke dem på.
- H.** Sikre, at alle har adgang til muligheder og ressourcer til livslang læring uden diskrimination på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, herunder også voksne, der allerede har lidt sådanne former for diskrimination i uddannelsessystemet.

Princip 17. Retten til den højest opnåelige sundhedstilstand

Enhver har ret til den højest opnåelige standard for fysisk og mental sundhed uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet. Seksuel og reproduktiv sundhed er et grundlæggende aspekt af denne ret.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre nydelse af retten til den højest opnåelige sundhedstilstand uden diskrimination på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- B.** Træffe alle fornødne lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at alle personer har adgang til sundhedsfaciliteter, varer og tjenesteydelser, herunder i relation til seksuel og reproduktiv sundhed og til deres egne journaler uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- C.** Sikre, at sundhedsfaciliteter, varer og tjenesteydelser er designet til at forbedre sundhedstilstanden for og reagere på behovene hos alle personer uden forskelsbehandling på grund af og under hensyntagen til seksuel orientering og kønsidentitet, og at journalerne i denne henseende behandles med fortrolighed.
- D.** Udvikle og gennemføre programmer til at bekæmpe forskelsbehandling, fordomme og andre sociale faktorer, der underminerer sundheden for personer på grund af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.
- E.** Sikre, at alle personer er informeret og bemyndiget til at træffe deres egne beslutninger om medicinsk behandling og pleje på grundlag af reelt informeret samtykke uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- F.** Sørge for, at alle behandlingsprogrammer og tjenester vedrørende seksuel og reproduktiv sundhed, uddannelse, forebyggelse, pleje og respekt for mangfoldigheden af seksuelle

orienteringer og kønsidentiteter er tilgængelige på samme vilkår for alle og uden forskelsbehandling.

- G. Lette adgangen til kompetent, ikke-diskriminerende behandling, pleje og støtte for dem, der søger kropsmodificeringer i relation til kønsskifte.
- H. Sikre, at alle udbydere af sundhedstjenester behandler klienter og deres partnere uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet herunder med hensyn til at anerkende dem som pårørende.
- I. Vedtage de politikker og programmer for uddannelse og undervisning, der er nødvendige for at gøre det muligt for personer, der arbejder i sundhedssektoren at levere de højest opnåelige sundhedsydelse til alle personer med fuld respekt for hver enkelt persons seksuelle orientering og kønsidentitet.

Princip 18. Retten til beskyttelse mod medicinsk misbrug

Ingen person må tvinges til at underkaste sig nogen form for medicinsk eller psykologisk behandling, procedure, testning eller fratages nogen behandling på grund af deres seksuelle orientering eller kønsidentitet. Uanset eventuelle klassificeringer til det modsatte, er en persons seksuelle orientering og kønsidentitet ikke i sig selv medicinsk betinget, og skal ikke behandles, helbredes eller undertrykkes.

Staterne skal:

- A. Træffer alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre fuld beskyttelse mod skadelige medicinske behandlinger baseret på seksuel orientering eller kønsidentitet herunder på grundlag af stereotyper, uanset om de er kulturelt bestemte eller af anden årsag, vedrørende adfærd, fysisk fremtoning eller opfattede kønsnormer.
- B. Træffe alle fornødne lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at ingen børn udsættes for irreversibel ændring af deres krop ved medicinske behandlinger i forsøg på at gennemtvinge en kønsidentitet uden fuldt, frit og informeret samtykke fra barnet under hensyn til dets alder og modenhed og styret af princippet om, at der i alle forhold vedrørende børn, skal barnets tarv komme i første række.
- C. Etablering af mekanismer til beskyttelse af børn, så ingen børn risikerer eller udsættes for medicinsk mishandling.
- D. Sikre beskyttelsen af personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter mod uetiske eller ufrivillige medicinske behandlinger eller forsøg, herunder i relation til vacciner, behandlinger eller microbicer [7] til HIV/AIDS eller andre sygdomme.
- E. Gennemgå og ændre eventuelle sundhedsbaserede bestemmelser og programmer, herunder dem af udviklingsbistandsprogrammer, som kan fremme, lette eller på anden måde gøre sådanne misbrug mulige.
- F. Sørge for, at enhver medicinsk eller psykologisk behandling eller rådgivning ikke eksplicit eller implicit behandler seksuel orientering og kønsidentitet som medicinske tilstande, som skal behandles, helbredes eller undertrykkes.

Princip 19. Retten til menings- og ytringsfrihed

Enhver har ret til menings- og ytringsfrihed uanset seksuel orientering eller kønsidentitet. Dette omfatter at give udtryk for sin identitet eller personlighed gennem tale, adfærd, påklædning, kropslige karakteristika, valg af navn og enhver anden måde, samt frihed til at søge, modtage og meddele oplysninger og tanker af enhver art herunder i relation til menneskerettigheder, seksuel orientering og kønsidentitet via ethvert medie og uanset landegrænser.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre det fulde udbytte af menings- og ytringsfriheden med samtidig respekt for andres rettigheder og friheder og uden diskrimination på grund af seksuel orientering eller

kønsidentitet, herunder modtagelse og formidling af information og ideer om seksuel orientering og kønsidentitet og relateret fortalervirksomhed for juridiske rettigheder, udgivelse af materialer, radioudsendelser, afholdelse af eller deltagelse i konferencer og formidling af og adgang til sikker-sex information.

- B.** Sikre, at produktion og organiseringen af stats-regulerede medier er pluralistisk og ikke-diskriminerende med respekt for forhold vedrørende seksuel orientering og kønsidentitet, og at personale rekruttering og reklamering af politik fra sådanne organisationer ikke diskriminerer på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- C.** Tage alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre det fulde udbytte af retten til at give udtryk for sin identitet eller personlighed gennem tale, adfærd, påklædning, kropslige karakteristika, valg af navn og enhver anden måde.
- D.** Sikre, at begreberne den offentlige orden, den offentlige sædelighed, den offentlige sundhed og den offentlige sikkerhed ikke anvendes til at begrænse på en diskriminerende måde over for retten til menings- og ytringsfrihed i relation til forskellige seksuelle orienteringer eller kønsidentiteter.
- E.** Sikre, at udøvelsen af retten til fri menings- og ytringsfrihed ikke krænker rettigheder og friheder for personer af forskellige seksuelle orienteringer og køn identiteter.
- F.** Sørge for, at alle personer, uanset seksuel orientering eller kønsidentitet har lige adgang til information og ideer og til at deltage i den offentlige debat.

Princip 20. Retten til fri fredelige forsamlinger og foreningsfrihed

Enhver har ret til frit at deltage i fredelige forsamlinger og foreningsfrihed, herunder med henblik på fredelige demonstrationer, uanset seksuel orientering eller kønsidentitet. Personer skal uden forskelsbehandling kunne stifte og få erkendt foreninger vedrørende seksuel orientering eller kønsidentitet, og foreninger, der formidler information til eller om personer med forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, skal have let adgang til at kommunikere indbyrdes og advokere for disse personers rettigheder.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre retten til fredeligt at organisere, forene, samle og advokadere vedrørende forhold om seksuel orientering og kønsidentitet, og til at få sådanne sammenslutninger og grupper juridisk anerkendelse uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- B.** Især sikre, at begreberne den offentlige orden, den offentlige sædelighed, den offentlige sundhed og den offentlige sikkerhed ikke anvendes til at begrænse retten til fredelige forsamlinger og foreningsfrihed udelukkende på grund af afvisning af forskellige seksuelle orienteringer eller kønsidentiteter.
- C.** Under ingen omstændigheder hindre udøvelsen af retten til fredelige forsamlinger og foreningsfrihed med grunde relateret til seksuel orientering eller kønsidentitet, og sikre en tilstrækkelig politimæssig og anden fysisk beskyttelse mod vold eller chikane ydes til personer, der udøver disse rettigheder.
- D.** Tilbyde uddannelse og bevidstgørende programmer til retshåndhævende myndigheder og andre relevante embedsmænd for at sætte dem i stand til at yde en sådan beskyttelse.
- E.** Sikre, at regler, der oplyser informationer om frivillige foreninger og grupper, ikke i praksis har diskriminerende virkninger for foreninger og grupper som vedrører forhold om seksuel orientering eller kønsidentitet eller for deres medlemmer.

Princip 21. Retten til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed

Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed uanset seksuel orientering eller kønsidentitet. Disse rettigheder kan ikke påberåbes af staten til at retfærdiggøre love, politikker eller

praksis, som ikke giver lige beskyttelse af loven, eller som forskelsbehandler på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre personer uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet retten til alene eller i forening med andre at have og praktisere religiøse og ikke-religiøse overbevisninger, at være fri for indblanding i deres tro og at være fri for tvungen indførelse i eller pålæggelse af tro.
- B. Sørge for, at det at udtrykke, praktisere og fremme forskellige meninger, overbevisninger og tro med relation til forhold af seksuel orientering eller kønsidentitet ikke sker på en måde, der er uforenelig med menneskerettighederne.

Princip 22. Retten til fri bevægelighed

Alle, der opholder sig lovligt i en stat har ret til fri bevægelighed og ophold inden for statens grænser, uanset seksuel orientering eller kønsidentitet. Seksuel orientering og kønsidentitet kan aldrig påberåbes for at begrænse eller forhindre en persons indrejse, udrejse fra eller at vende tilbage til eller fra nogen stat herunder den pågældendes egen stat.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at retten til fri bevægelighed og ophold er sikret uanset seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 23. Retten til at søge asyl

Enhver har ret til at søge og få asyl i andre lande mod forfølgelse herunder forfølgelse i forbindelse med seksuel orientering eller kønsidentitet. En stat kan ikke afvise, udvise eller udlevere en person til en stat, hvor denne person kan stå over for en velbegrundet frygt for tortur, forfølgelse eller enhver anden form for grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Gennemgå, ændre og vedtage lovgivning for at sikre, at en velbegrundet frygt for forfølgelse på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet er accepteret som en begrundelse for anerkendelse af flygtningestatus og asyl.
- B. Sikre, at ingen politik eller praksis diskriminerer asylansøgere på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- C. Sikre, at ingen personer afvises, udvises eller udleveres til en stat, hvor denne person kan stå over for en velbegrundet frygt for tortur, forfølgelse eller enhver anden form for grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf på grundlag af den pågældende persons seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 24. Retten til at stifte familie

Enhver har ret til at stifte familie uanset seksuel orientering eller kønsidentitet. Familier findes i forskellige former. Ingen familie må udsættes for diskrimination på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet af nogen af sine familiemedlemmer.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre retten til at stifte familie, herunder gennem adgang til adoption eller kunstig befrugtning (herunder donorinsemination) uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.
- B. Sikre, at love og politikker anerkender mangfoldigheden af familieformer, herunder dem der ikke er defineret gennem afstamning eller ægteskab, og træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at ingen familie bliver udsat for diskrimination på grundlag af seksuel orientering eller kønsidentitet af et af dets medlemmer inklusiv med hensyn til familierelateret social velfærd og andre offentlige ydelser, beskæftigelse og indvandring.

- C. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at i alle handlinger eller beslutninger vedrørende børn, hvad enten disse udøves af offentlige eller private institutioner for socialt velfærd, domstole, forvaltningsmyndigheder eller lovgivende organer, skal der udvises særlig hensynet til barnets tarv, og barnets, et familiemedlems eller en anden persons seksuelle orientering eller kønsidentitet må ikke betragtes som uforenelig med sådanne interesser.
- D. I alle handlinger eller beslutninger vedrørende børn, skal det sikres, at et barn, der er i stand til at danne personlige synspunkter, får lov til at udøve retten til frit at udtrykke disse synspunkter, og at sådanne synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med barnets alder og modenhed.
- E. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at i de stater, der anerkender homoseksuelle ægteskaber eller registrerede partnerskaber, skal rettigheder, privilegier, forpligtelse eller fordele, der er til rådighed for gifte af forskellige køn eller registrerede partnerskaber også er tilgængelige for gifte af samme køn eller registrerede partnerskaber.
- F. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at enhver forpligtelse, ret, privilegium eller fordel, der er til rådighed for ugifte partnere af forskellige køn også er tilgængelige for ugifte partnere af samme køn.
 - g) Sikre, at ægteskaber og andre retligt anerkendte partnerskaber kun kan indgås med det frie og fulde samtykke fra de kommende ægtefæller eller partnere.

Princip 25. Retten til at deltage i det offentlige liv

Enhver borger har ret til at deltage i varetagelsen af offentlige anliggender herunder ret til at stille op til valg, deltage i formuleringen af politikker, der påvirker deres velfærd, ret til lige adgang til alle niveauer af den offentlige service og til ansættelse i det offentlige funktioner herunder gøre tjeneste i politiet og militæret uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Gennemgå, ændre og vedtage lovgivning for at sikre det fulde udbytte af retten til at deltage i det offentlige og politiske liv og forhold på alle niveauer af det offentlige og have beskæftigelse i offentlige funktioner herunder tjeneste i politiet og militæret uden forskelsbehandling på grund af og med fuld respekt for enhver persons seksuelle orientering og kønsidentitet.
- B. Træffe alle passende foranstaltninger for at fjerne stereotyper og fordomme om seksuel orientering og kønsidentitet, som forhindrer eller begrænser deltagelse i det offentlige liv.
- C. Sørge, at enhver person har ret til at deltage i udformningen af politikker, der påvirker deres velfærd uden forskelsbehandling på grund af og med fuld respekt for deres seksuelle orientering og kønsidentitet.

Princip 26. Retten til at deltage i kulturlivet

Enhver har ret til frit at deltage i det kulturelle liv uanset seksuel orientering eller kønsidentitet, og gennem deltagelse i kulturelle aktiviteter at give udtryk for mangfoldigheden af seksuel orientering og kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre alle personer mulighed for deltagelse i det kulturelle liv uanset og med fuld respekt for deres seksuelle orienteringer og køn identiteter.
- B. Fremme dialog og gensidig respekt mellem fortalere for de forskellige kulturelle grupper, som findes inden for staten, herunder blandt grupper der har forskellige synspunkter om forhold vedrørende seksuel orientering og kønsidentitet i overensstemmelse med og respekt for menneskerettighederne, der refereres til i disse principper.

Princip 27. Retten at fremme menneskerettighederne

Enhver har ret, individuelt og i fællesskab med andre, for at fremme beskyttelsen og gennemførelse af menneskerettigheder på nationalt og internationalt plan uden forskelsbehandling på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet. Det omfatter aktiviteter rettet mod at fremme og beskytte rettighederne for personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter og ret til at udvikle og diskutere nye menneskerettighedsnormer og advokater for deres accept.

Staterne skal:

- A.** Træffe alle nødvendige lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre et gunstigt miljø for aktiviteter rettet mod at fremme, beskytte og gennemføre menneskerettigheder herunder rettigheder, der er relevante i forhold til seksuel orientering og kønsidentitet.
- B.** Træffe alle passende foranstaltninger til bekæmpelse af handlinger eller kampagner rettet mod menneskerettighedsforkæmpere, der arbejder forhold vedrørende seksuel orientering og kønsidentitet, og mod dem, der angriber menneskerettighedsforkæmpere for forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.
- C.** Sikre, at menneskerettighedsforkæmpere, uanset deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, og uanset de menneskerettighedsspørgsmål, de advokaderer for, nyder ikke-diskriminerende adgang til at deltage i og kommunikere med nationale og internationale menneskerettighedsorganisationer og organer.
- D.** Sikre beskyttelse af menneskerettighedsforkæmpere, der arbejder med forhold vedrørende seksuel orientering og kønsidentitet, mod vold, trusler, gengældelse, reel eller juridisk diskrimination, pression eller andre vilkårlige handling begået af staten eller af ikke-statslige aktører, som reaktion på deres aktiviteter på menneskerettighedsområdet. Den samme beskyttelse bør menneskerettighedsforkæmpere sikres, uanset deres arbejdsområde, mod en sådan behandling begrundet i deres seksuelle orientering eller kønsidentitet.
- E.** Støtte anerkendelse og akkreditering af organisationer, der fremmer og beskytter menneskerettighederne for personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter på nationalt og internationalt plan.

Princip 28. Retten til effektive retsmidler og erstatningsmuligheder

Ethvert offer for en krænkelse af menneskerettighederne, herunder af en overtrædelse på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, har retten til effektive, tilstrækkelige og relevante retsmidler. Foranstaltninger, der træffes med henblik på at yde erstatning til eller sikrer tilstrækkelig fremme af, personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter er en integreret retten til effektive retsmidler og klagemuligheder.

Staterne skal:

- A.** Etablere de nødvendige juridiske procedurer, herunder gennem en revision af lovgivning og politikker, for at sikre, at ofre for menneskerettighedskrænkelser på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet har adgang til fuld erstatning gennem tilbagegivelse, erstatning, rehabilitering, tilfredshed, garanti for ikke-gentagelse, og/eller på en hvilken som helst anden relevant måde.
- B.** Sikre, at retsmidler håndhæves og gennemføres rettidigt.
- C.** Sikre, at effektive institutioner og standarder for levering af retsmidler og klagemuligheder er etableret, og at alt personale er uddannet i spørgsmål om krænkelse af menneskerettighederne på grund af seksuel orientering og kønsidentitet.
- D.** Sikre, at alle personer har adgang til alle nødvendige oplysninger om de processer, der er nødvendige, for at søge retsmidler og klagemuligheder.
- E.** Sikre, at den finansielle støtte ydes til dem, der ikke har råd til omkostningerne ved at sikre klageadgang, og at alle andre hindringer for sikring sådan erstatning, økonomisk eller på anden måde, er fjernet.

- F. Sikre uddannelse og bevidstgørelse programmer, herunder foranstaltninger med henblik på lærere og studerende på alle niveauer af offentlig uddannelse, på faglige organer, og mod potentielle overtrædere af menneskerettighederne, at fremme respekten for og tilslutning til internationale menneskerettighedsstandarder i overensstemmelse med disse principper, samt at imødegå diskriminerende holdninger på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet.

Princip 29. Ansvarlighed

Enhver, hvis menneskerettigheder krænkes, herunder de i disse principper omhandlede, har ret til at få de direkte eller indirekte ansvarlige for overtrædelsen, uanset om de er embedsmænd eller ej, draget til ansvar for deres handlinger på en måde, som er afpasset efter alvorligheden i overtrædelsen. Der bør ikke være straffrihed for gerningsmænd til menneskerettighedskrænkelser med relation til seksuel orientering eller kønsidentitet.

Staterne skal:

- A. Etablere passende, tilgængelige og effektive strafferetlige, civile, administrative og andre procedurer samt overvågningsmekanismer til at sikre, at de skyldige i menneskerettighedskrænkelser relateret til seksuel orientering eller kønsidentitet drages til ansvar.
- B. Sikre, at alle beskyldninger om forbrydelser begået på baggrund af offerets faktiske eller formodede seksuelle orientering eller kønsidentitet, herunder forbrydelser beskrevet i disse principper, omgående undersøges grundigt, og at de ansvarlige, når der er fremskaffet behørig dokumentation, retsforfølges og straffes behørigt.
- C. Etablere uafhængige og effektive institutioner og procedurer til at overvåge formulering og håndhævelse af love og politikker til at sikre afskaffelse af diskrimination relateret til seksuel orientering eller kønsidentitet.
- D. Fjerne enhver forhindring, som modvirker, at ansvarlige for krænkelser af menneskerettighederne baseret på seksuel orientering eller kønsidentitet bliver holdt ansvarlig.

Yderligere anbefalinger

Alle medlemmer af samfundet og af det internationale samfund har et medansvar for gennemførelse af menneskerettighederne. Vi anbefaler derfor, at:

- A. De Forenede Nationers Højkommissær for Menneskerettigheder støtter disse principper, fremmer deres gennemførelse på verdensplan, og integrerer dem i arbejdet i Kontoret for Højkommissær for Menneskerettigheder, herunder på feltniveau.
- B. De Forenede Nationers Menneskerettighedsråd tilslutter sig disse principper og realitetsbehandler krænkelser af menneskerettighederne på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, med henblik på at fremme stateres overholdelse af disse principper.
- C. De Forenede Nationers Menneskerettighedskommission særlige procedurer er behørigt opmærksomme på menneskerettighedskrænkelser på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, og integrerer disse principper i gennemførelsen af deres respektive mandater.
- D. De Forenede Nationers Økonomiske og Sociale Råd anerkender og akkrediterer ikke-statslige organisationer, hvis mål er at fremme og beskytte menneskerettighederne for personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, i overensstemmelse med sin resolution 1996/31.
- E. De Forenede Nationers Menneskerettighedskommission og traktatororganer integrerer effektivt og kraftfuldt disse principper i gennemførelsen af deres respektive mandater, herunder deres retspraksis og gennemgangen af nationale rapporter, og i givet fald, vedtager generelle kommentarer eller andre forklarende tekster om anvendelsen af menneskerettighedslove i relation til personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.

- F.** Verdenssundhedsorganisationen – WHO – og UNAIDS udarbejder retningslinjer for tilvejebringelse af passende sundhedsservice og pleje, der svarer til de sundhedsmæssige behov, som personer i forbindelse med deres seksuelle orientering eller kønsidentitet behøver med fuld respekt for deres menneskerettigheder og værdighed.
- G.** FN højkommisær for flygtninge integrerer disse principper i indsatsen for at beskytte personer, som oplever, eller har en velbegrunnet frygt for forfølgelse på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet, og sikrer, at ingen person diskrimineres på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet i forhold til modtagelsen af humanitær bistand eller andre tjenester eller bestemmelse af flygtningestatus.
- H.** Regionale og subregionale mellemstatslige organisationer med en forpligtelse over for menneskerettigheder, samt regionale traktatfæstede menneskerettighedsorganer, sikrer, at fremme af disse principper er en integreret del af gennemførelsen af de mandater og deres forskellige menneskerettighedsmekanismer, procedurer og andre arrangementer og initiativer.
- I.** Regionale menneskerettighedsdomstole integrerer effektivt og kraftfuldt de principper, der er relevante for de menneskerettighedstraktater de fortolker i deres udvikling af retspraksis vedrørende seksuel orientering og kønsidentitet.
- J.** Ikke-statslige organisationer, der arbejder for menneskerettigheder på nationalt, regionalt og internationalt plan, fremmer respekt for disse principper inden for rammerne af deres særlige mandater.
- K.** Humanitære organisationer integrerer disse principper i eventuelle humanitære eller hjælpeoperationer, og afstår fra at diskriminere personer på grund af seksuel orientering eller kønsidentitet i leveringen af bistand og andre tjenester.
- L.** Nationale menneskerettighedsinstitutioner fremmer respekt for disse principper hos statslige og ikke-statslige aktører, og integrerer i deres arbejde fremme og beskyttelse af menneskerettighederne for personer af forskellige seksuelle orienteringer eller kønsidentiteter.
- M.** Faglige organisationer, herunder på det medicinske, strafferetlige eller civilretlige område og uddannelsessektorer reviderer deres praksis og retningslinjer for at sikre, at de kraftigt fremmer gennemførelsen af disse principper.
- N.** Kommercielle organisationer anerkender og reagerer på den vigtige rolle, de har i både at sikre respekt for disse principper med hensyn til deres egne arbejdsstyrker og fremme disse principper nationalt og internationalt.
- O.** Massemedierne undgår brug af stereotyper i forhold til seksuel orientering og kønsidentitet, fremmer tolerance og accept af forskelligheden af menneskers seksuelle orientering og kønsidentitet og øger bevidstheden omkring disse spørgsmål.
- P.** Statslige og private bidragsydere yder økonomisk bistand til ikke-statslige og andre organisationer for at fremme og beskytte menneskerettighederne for personer af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.

Disse principper og anbefalinger afspejler anvendelsen af internationale menneskerettighedslove i forhold til personers liv og deres oplevelser af forskellige seksuelle orienteringer og kønsidentiteter, og intet heri bør fortolkes som en begrænsning eller på nogen måde begrænse rettigheder og friheder for sådanne personer, som anerkendes i international, regional eller national lov eller standarder.

BILAG

Underskrivere af Yogyakarta-principperne

Philip Alston (Australien), FN's særlige rapportør vedrørende udenretslige, summariske og vilkårlige henrettelser og professor i retsvidenskab, New York University School of Law, USA

Maksim Anmeghichean (Moldova), European Region of the International Lesbian and Gay Association

Mauro Cabral (Argentina), forsker ved Universidad Nacional de Córdoba, Argentina, International Gay and Lesbian Human Rights Commission

Edwin Cameron (Sydafrika), dommer ved Supreme Court of Appeal, Bloemfontein, Sydafrika

Sonia Onufer Correa (Brasilien), forsker ved Associate at the Brazilian Interdisciplinary AIDS Association (Abia) og medforperson for Sexuality Policy Watch (Medforperson for eksperternes møde)

Yakin Ertürk (Tyrkiet), FN's særlige rapportør vedrørende vold mod kvinder, professor ved Department of Sociology, Middle East Technical University, Ankara, Tyrkiet

Elizabeth Evatt (Australien), Tidligere medlem og forperson for FN-komiteén om afskaffelse af diskrimination mod kvinder, tidligere medlem af FN Menneskerettighedskommission og EU-kommissær for Den Internationale Kommission af Jurister

Paul Hunt (New Zealand), FN's særlige rapportør vedrørende retten til den højest opnåelige sundhedstilstand og professor, Department of Law, University of Essex, England

Asma Jahangir (Pakistan), forperson, Human Rights Commission i Pakistan

Maina Kiai (Kenya), forperson, Kenya National Commission on Human Rights

Miloon Kothari (Indien), FN's særlige rapportør vedrørende retten til en passende bolig

Judith Mesquita (Storbritannien), Senior Research Officer, Human Rights Centre, University of Essex, England

Alice M. Miller (USA), adjunkt, Institut for Folkesundhed, Assistant Professor, School of Public Health, Co-Director, Human Rights Program, Columbia University, USA

Sanji Mmasenono Monageng (Botswana), dommer ved High Court (Republikken Gambia), kommissær for Den Afrikanske Kommission for menneskerettigheder og folks rettigheder, forperson for Follow Up Committee on the implementation of the Robben Island Guidelines on prohibition and prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment (African Commission on Human and Peoples' Rights)

Vitit Muntarbhorn (Thailand), FN's særlige rapportør vedrørende menneskerettighedssituationen i Den Demokratiske Folkerepublik Korea og professor i jura ved Chulalongkorn University, Thailand (medforperson for eksperternes møde)

Lawrence Mute (Kenya), Commissioner with the Kenya National Commission on Human Rights

Manfred Nowak (Østrig), FN's særlige rapportør vedrørende tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, medlem af Den Internationale Kommission af Jurister, professor i menneskerettigheder ved Vienna University, Østrig og direktør for Ludwig Boltzmann Institut of Human Rights

Ana Elena Obando Mendoza (Costa Rica), feministisk advokat, kvindemenneskerettighedsaktivist, og international konsulent

Michael O'Flaherty (Irland), medlem af FN's Menneskerettighedskommission og professor i menneskerettigheder og med-direktør for Human Rights Law Centre ved University of Nottingham, Storbritannien (ordfører for udvikling af Yogyakarta-principperne)

Sunil Pant (Nepal), forperson for Blue Diamond Society, Nepal

Dimitrina Petrova (Bulgarien), administrerende direktør, Equal Rights Trust

Rudi Mohammed Rizki (Indonesien), FN's særlige rapportør vedrørende international solidaritet og lektor og prodekan for Academic Affairs of the Faculty of Law at the University of Padjadjaran, Indonesien

Mary Robinson (Irland), grundlægger af Realizing Rights: The Ethical Globalization Initiative og tidligere præsident for Irland og tidligere FN højkommissær for menneskerettigheder

Nevena Vuckovic Sahovic (Serbien), medlem af FN-udvalget vedrørende børns rettigheder og forperson for Child Rights Centre, Beograd, Serbien

Martin Scheinin (Finland), FN's særlige rapportør vedrørende menneskerettigheder og terrorbekæmpelse, professor i statsret og folkeret og direktør for Institut for Menneskerettigheder, Åbo Akademi, Finland

Wan Yanhai (Kina), grundlægger af AIZHI Action Project og leder af Beijing AIZHIXING Institute of Health Education

Stephen Whittle (Storbritannien), professor i Equalities Law at Manchester Metropolitan University, Storbritannien

Roman Wieruszewski (Polen), medlem af FN's Menneskerettighedskommission og leder af Poznan center for menneskerettigheder, Polen

Robert Wintemute (Canada og Storbritannien), professor i Human Rights Law, School of Law, Kings College i London, England.

Noter – kun note nr. 1 og 2 hører til de originale principper

1. Kønsidentitet

Kønsidentitet henviser til den enkelte persons individuelle og dybtfølte indre forståelse af sit køn - som måske, måske ikke stemmer overens med det ved fødslen tildelte køn - herunder af den personlige opfattelse af kroppen (som eventuelt - hvis det er frivilligt - kan involvere ændringer af kroppens udseende eller funktion ad medicinsk, kirurgisk eller anden vej) og af andre måder, kønnet kommer til udtryk på, herunder påklædning, tale og manerer.

2. Seksuel orientering

Seksuel orientering henviser til den enkelte persons evne til dyb følelsesmæssig og seksuel tiltrækning til og intime og seksuelle relationer med personer af et andet eller samme køn eller mere end ét køn.

3. The International Commission of Jurists - ICJ

The International Commission of Jurists består af op til 60 jurister (der omfatter dommere, advokater og akademikere) dedikeret til at sikre respekt for internationale menneskerettigheder via lovgivningen.

ICJ's internationale sekretariat har hovedsæde i Geneve, hvorfra det daglige arbejde udføres og koordineres i et samarbejde med en række selvstændige, nationale sektioner på alle beboede kontinenter.

<http://www.icj.org/>

ICJ Danmark er den danske repræsentation af The International Commission of Jurists.

<http://icj.dk/>

<http://www.thranesen.dk/?cat=587&aid=13753#bm13753>

4. The International Service for Human Rights – ISHR

En international NGO, der understøtter menneskerettighedsforkæmpere i deres arbejde ved at give dem uddannelse, information og strategisk rådgivning.

www.ishr.ch

5. Handleevne

Umyndige personer har ikke handleevne, hvilket vil sige, at de ikke kan handle **på egen hånd** i retssager. Det kræver en vis modenhed og et vist intelligensniveau, hvilket sædvanligvis betragtes opnået ved den lovbestemte myndighedsalder.

Mindreårige og umyndiggjorte har derfor en værge, som kan handle for dem.

6. Retsevne

Alle personer har retsevne, hvilket vil sige, at alle personer uanset deres handleevne, kan være parter i et retsforhold. Retsevnen starter ved fødslen og ophører først ved døden. F.eks. kan en

mindreårig sagsøges og dømmes erstatningspligtig for skadevoldende adfærd, og en toårig kan anlægge retssag om et testaments ryldighed i forbindelse med en arvesag.

7. Mikrobicider

Microbicider er stoffer, som forhindrer hiv i at trænge igennem slimhinden i skeden, så kvinden ikke bliver smittet. Forskerne arbejder på at lave gele, skum eller en vaginalring, som frigiver stoffet.

Biocider er kemiske og mikrobiologiske stoffer og produkter, der har det til fælles, at de er beregnet til at slå levende organismer ihjel.